

**Thera van der Heijden
&
Tineke van Roozendaal**

boek-project

**WE MAKEN EEN EIGEN BOEK
(To)taalonderwijs
in heterogene groepsverband**

Aan de hand van een kennismakingsproject voor de eerste klassen van het voortgezet onderwijs gaven Co Bakker, Thera van der Heijden en Tineke van Roozendaal in het BOVO-nummer aan, hoe je in heterogene groepen niet ondanks, maar juist dankzij verschillen van elkaar kunt leren. Ook gaven zij kort aan welke vervolprojecten bij uitstek geschikt zijn om in heterogene groepen te ontwikkelen.

Doordat het BOVO-nummer ver over het financieel nog te verantwoorden aantal pagina's heen dreigde te komen, moest onder meer hun artikel ingekrompen worden. Een en ander had tot gevolg dat bij het kennismakingsproject een aantal illustratieve tekeningen en teksten van de leerlingen wegviel en dat een van de kort uitgewerkte vervolprojecten verkort werd weergegeven, zodat er niet zoveel meer uit te lezen viel. Reden om aan dat vervolproject in dit nummer uitgebreider aandacht te schenken.

Inleiding

Een van de meest besproken vraagstukken in de problematiek die betrekking heeft op de aansluiting basisonderwijs-voortgezet onderwijs betreft de kwestie van homogenisering versus heterogenisering. Anders gezegd: moet het voortgezet onderwijs een keuze maken voor uitsplitsing van de kinderen na de zesde klas op grond van verschillen in sociale en cognitieve mogelijkheden en vaardigheden, verschillen in achtergrond (milieu, levensbeschouwing, sekse en cultuur), verschillen in motivatie, gedrag en belangstelling of moet zij streven naar groepeeringsvormen waarbij geen rekening wordt gehouden met al deze factoren? Toegespitst op het taalonderwijs: moet het voort-

gezet onderwijs leerlingen op grond van verschil in onder meer uitdrukkingsvaardigheden, leestempo, tekstbegrip, mate van correct taalgebruik, moedertaal, luisterhouding, categoriseren of moet het voortgezet onderwijs proberen om de verschillen die er tussen de basisschoolverlaters bestaan, en die in de basisschool grosso modo niet worden weggeorganiseerd, ook in haar eigen systeem aan te wenden als fundamentele leerbasis?

In het BOVO-nummer beschreven we een project waarbij de typisch talige invalshoek niet zozeer van belang was. Het ging ons er daar op de eerste plaats om aan te geven hoe leerlingen door een uitgebreide kennismaking met elkaar, met de school, met docenten en met elkaars woonsitu-

tie, profijt kunnen trekken uit het gegeven dat de groepssamenstelling heterogeen is.

Iets anders ligt het bij het project dat hieronder beschreven wordt: in dit project heeft taalonderwijs een veel specifiekere functie. Aan de orde komen veel nadrukkelijker: vormen van creatief schrijven en verhaalanalyse, lezen en voorlezen, luisteren naar teksten van andere leerlingen, discussietechniek, spelling, typen, lay-out, interpunctie.

Bij het lezen van de beschrijving van dit project is het van belang te weten dat de ervaringen die wij met dit project opdeden, in heterogene derde jaarsgroepen plaatsvonden. In de twee voorafgaande jaren werd in deze groepen redelijk veel aandacht geschonken aan jeugdliteratuur; de leerlingen voerden ook regelmatig opdrachten naar aanleiding van teksten uit de jeugdliteratuur uit.

Hoe kwam deze lessenserie tot stand?

Aanvankelijk bestond slechts het idee om leerlingen door middel van een aantal lees- en schrijf-oefeningen meer vaardigheid te laten ontwikkelen in het levendig beschrijven van personen. De slotopdracht moest bestaan uit het schrijven van een kort verhaal, waarin alles wat tot dan toe besproken en geleerd was zou samenkomen.

Deze verhalen bleken zo aardig te zijn, dat de leerlingen op het idee kwamen om ze te bundelen en er een echt boek van te maken.

Wat nu? De lessenserie tot zover, was door ons goed voorbereid en vereiste niet zoveel bijsturing en/of verandering onderweg. Ongeveer in deze vorm was zij ook al eerder uitgevoerd door collega's. Razendsnel moest er nu een serie vervollessen ontworpen worden rond het thema 'Het ontstaan van een boek'. We zochten wat bruikbare boekjes op over het binden van boeken, haalden onze kennis omtrent de ontwikkeling van de boekdrukkunst op en dachten na over zodanige lesopzetten, dat alle leerlingen voldoende kansen zouden krijgen om interesses te volgen en van elkaar en ons te leren.

Feitelijk kun je zeggen dat het in de navolgende beschrijving om twee lessenseries gaat, die onafhankelijk van elkaar gegeven zouden kunnen worden, met dien verstande dat je voor de tweede lessenserie natuurlijk wel materiaal van de leerlingen nodig hebt. Dat kunnen willekeurig tot stand gekomen verhalen zijn. Het verdient allicht de voorkeur om de projecten aansluitend uit te

voeren; de leerlingen en wij althans hebben er op die manier veel van geleerd, bovendien waren het uitermate gezellige lessen waarin veel gelachen is en zeer ondersteunend werd samengewerkt.

We hopen dat jullie de verhalen die bij dit artikel gaan zullen lezen. Zij vormen een kleine keur uit hetgeen een van de groepen samenbracht in een bundel.

Waarom gaven wij deze lessen in de derde klas?

Op de school waar wij mentrix waren maken de leerlingen aan het eind van het derde jaar een keuze voor een vervolgopleiding. Zo'n keuze wordt zorgvuldig en langdurig voorbereid. Leerlingen, mentor, ouders en vakdocenten dragen, vaak in samenspraak met elkaar, argumenten aan voor een bepaalde vervolgopleiding. Van de leerlingen wordt verwacht dat zij na kerstmis en voor pasen, aan de hand van zelfgeschreven, en vóór hen door mentor en vakdocenten geschreven waarderingsrapporten van de voorgaande twee en een half jaar, een ontwikkelingsschets opstellen. Met behulp van deze schets en door gesprekken met mentor en ouders wordt dan tot een keuze gekomen. Het schrijven van zo'n schets is niet eenvoudig.

Behalve nu dat de eerste lessenserie ten doel had leerlingen te leren hoe ze personen in een verhaal tot leven konden brengen, had zij in deze groepen tegelijkertijd een functie ter voorbereiding op de determinatie (uitsplitsing naar type vervolgonderwijs). De lessen zouden handvaten moeten bieden om zodoende wat gemakkelijker en uitgebreider over zichzelf te kunnen schrijven. Deze lessen zijn dus niet persé bedoeld voor een *derde* leerjaar. Op de school waar wij les gaven worden ze vaak in het derde jaar gegeven omdat in dat jaar de determinatie plaatsvindt. Als althans één van je doelen de voorbereiding op het schrijven van een ontwikkelingsschets is, zouden deze lessen in aangepaste vorm ook heel goed in een eerste, tweede of vierde leerjaar aangeboden kunnen worden, al naar gelang het tijdstip van de determinatie. Geldt voor jou alleen het eerste doel, weeg dan toch af wanneer en in welke vorm je zo'n serie lessen aanbiedt.

De eerste lessenserie*

De beschrijvingen die hieronder volgen, vormen een keur uit datgene wat wij en collega's van ons

in deze lessen deden. In het kader van dit artikel gaat het er slechts om een indruk te verschaffen over de manier waarop in heterogene groepen taalonderwijs gegeven kan worden. Bij alle lesvoorbeelden zijn talloze varianten denkbaar.

Signalement maken

van klasgenoot of van leerkracht

In het kennismakingsproject in de eerste klas hebben de leerlingen al eens een signalement van zichzelf moeten maken (BOVO-nummer, p. 83). Na een inleidend gesprek over functie en waarde van signalementen gaan we beschrijvingen van elkaar en van leerkrachten maken. De leerlingen zitten inmiddels ruim twee jaar bij elkaar in de groep en ze zijn redelijk vertrouwd geraakt met elkaar, met de mentor en met veel vakdocenten. Een dergelijke uitbreiding van de signalementsopdracht uit het eerste jaar hoeft daarom niet bedreigend te zijn. Nadrukkelijk zal de leerkracht, vlak voordat er begonnen wordt, nog op het volgende moeten wijzen:

- iemand zo beschrijven dat je hem/haar niet kwetst; toch proberen eerlijk te zijn in je be-

schrijving

- geen karikaturen maken
- alleen naar uiterlijk beschrijven; het moet immers een signalement worden.

In een volgende les presenteert ieder zijn signalement. De klas moet raden om wie het handelt en zij moet commentaar leveren over de mate van duidelijkheid, het treffend zijn van de beschrijving.

Verhalen maken met stereotypen

Beginnen met een verhaal waarin een of meerdere figuren, zowel naar uiterlijk als naar innerlijk, sterk stereotype worden beschreven. In de discussie na lezing moet duidelijk worden dat gewoonten, karaktertrekken en uiterlijke kenmerken, die mogelijk kenmerkend zijn voor een bepaalde groepering mensen, in een stereotype beschrijving sterk worden uitvergroot. Zij wekken de suggestie, in zijn algemeenheid iets te kunnen vertellen over een hele groep. Een term als abstraheren zou je hier mooi kunnen inbrengen en uitleggen. In een volgende les kun je een gesprek voeren over het gemak en het gevaar van stereotypen: *de*

LEES MEE MET 3C!

Uitgeverij - groene beertje's

Beste lezers en lezeressen,

Julie zullen je wel afvragen waarom klas 3c deze bundel met fantastische verhalen geschreven heeft.

Nou dat zal ik dan eens haarfijn uitleggen.

In eerste instantie was het helemaal niet de bedoeling om een boek met verschillende verhalen te schrijven, maar iedereen moest een verhaal schrijven over een zelf bedacht persoon.

De bedoeling daarvan was om verschillende karakters beter te leren kennen.

Sommige hebben een heel grappig verhaal en andere weer een heel serieus verhaal, deze verhalen waren zo goed geschreven dat onze Mentrix met het idee kwam van al die verhalen een groot boek te maken.

En wat je nu in je hand hebt, of wat nu voor je op de tafel ligt is het resultaat. Van de verhalen zelf zal ik maar niets vertellen want dan blijft er niets leuks van over.

Het enige wat ik nu nog wil zeggen is dit: **KLAS DRIE C HOOPT DAT JE VEEL PLEZIER HEBT BIJ HET LEZEN VAN HET BOEK GETITELD: LEES MEE MET 3C.**

Derk Jan.

Duitser, de Surinamer, de homofiel, de cowboy, de stewardess.

Als huiswerk laat je de kinderen een verhaal maken waarin ze een dag uit het leven van ... (een bepaalde stereotype figuur) beschrijven. Lees het afgedrukte verhaal over 'een Amerikaan'. Een andere huiswerkopdracht kan erin bestaan de leerlingen te vragen met ouders of andere volwassenaan de hand van klassikaal opgestelde stellingen en vragen te praten over stereotypen. De leerlingen moeten van zo'n gesprek aantekeningen maken zodat een aantal van die gesprekken in de klas besproken kunnen worden. Wijs de leerlingen erop dat het misschien voor sommigen ver-

EEN AMERIKAAN.

John white. Een fetsige amerikaan met een smile van zijn ene oor tot zijn andere oor. Hij heeft een geel,rood en rose gestreepte overhemd met korte mouwen aan en een bloemetjes broek. Hij heeft een chervrolet inpala woont op de 21 e verdieping van de 80 verdiepingen flat in new york.

Een dag uit het leven van john white. John kwam met moeite zijn bed uit want het was gisteren toch wel laat geworden op dat feestje. Hij liep regel recht naar de koelkast om colaatje te pakken en een hamburger. Hij ging zitten in zijn luie stoel ztten, de t.v aan en viel in slaap. Een uur later werd hij wakker omdat een van zijn zoontjes aan zijn oor trok. De kleine vroeg : pappie ga je mee honkballen ? De arme meneer white liep naar de klerenkast en pakte zijn bloemetjes broek en zijn gestreepte overhemd,knoopte zijn gymbies dicht en liep met zijn zoontje aan de linkerhand en een hamburger in zijn rechter hand naar buiten. Vyf minuten later was hij met zijn zoontje in het Centorlpark aan het honkballen. De kleine riep: Daddie katch? Maar daddie hat niet gekatcht en hat dus binnen de korts mogelijke tijd een fikse buil op zijn voorhoofd. Toen hij naar twee uur honkballen twee blauwe ogen en een bloedneus had opgelopen werd het de arme meneer white toch wel een beetje te veel en hij wou hij naar huis. Naar huis lopend wisten ze met z'n tweeën nog even in een snackbar te duiken. Ze verstouwdn met z'n tweeën 4 hamburgers, 3 patat met , 4 grote glazen cola en als toetje een lekkere cheeseburger. Toen ze thuis waren was de arme meneer White zo hongerig dat hij nog maar even een kratje bier en een aanral zakjes popcorn wegwerkte.

Een uur later viel meneer White zoals de dag begonnen was voldaan in slaap.

Bart

standig is met zo'n volwassene van tevoren een afspraak te maken omdat niet iedereen daar op willekeurig ieder moment tijd voor en/of zin in heeft.

Eigenschappen en synoniemen

In een gesprek halen we kort terug hetgeen we de vorige lessen gedaan hebben. De eerste lessen beschreven we iemand alleen naar zijn/haar uiterlijk. De volgende lessen werd ook het gedachten- en gevoelsleven erbij betrokken, maar dat gebeurde nogal grof. We bespraken wat daar de kwalijke gevolgen van waren. De komende lessen gaan we proberen na te denken over hoe je mensen, anders dan stereotype, naar innerlijke kenmerken kunt beschrijven. Het gebruik van woordenboeken is bij deze lessen van belang.

De leerlingen krijgen een lijst met eigenschappen waarvan de minst bekende onderstreept zijn. Deze worden in de kring besproken. Vervolgens krijgen ze een verwerkingsopdracht (zie de illustraties).

Tot zover komt alle initiatief van de leerkracht;

INNERLIJKE EIGENSCHAPPEN

intelligent - gewiekst - doornettend - gevoelig - lichtgeraakt - oppervlakkig - geïnteresseerd - loep - tobberig - slin - humoristisch - ironisch - streberig - zelfverzekerd - open - eerlijk - dapper - gesloten - moedig - hot - leidinggevend - stug - radicaal - masochistisch - egoïstisch - achterbaks - sluw - grof - sociaal - pesterig - brutaal - naïef - betweterig - bescheiden - vrolijk - arrogantisch - stoer - kinderachtig - ouwelijk - afwachtend - ondernemend - zorgelijk - veelzijdig - angstig - hardleers - nullig - gepig - seconur - netjes - zorgvuldig - gelaten - lacherig - nervens - rustig - chaotisch - zenuwachtig - relaxed - overheersend - dictatoriaal - rusteloos - hard - individualistisch - sacht - meeloperig - toegankelijk - idealistisch - geestig - emotioneel - redelijk - driftig - nadenkend - actief - inventief - creatief - gierig - vrijgevig - begrijpend - meelevend - apathisch - sonderling - gewillig - vitaal - opvliegend - somber - levendig - lichtzinnig - origineel

SYNONIEMEN of uitleg van moeilijke woorden in de lijst van innerlijke eigenschappen. Ze zijn op de lijst onderstreept.

- _____ - je laat veel over je heen gaan zonder te reageren
- _____ - je gooit allerlei zaken door elkaar heen
- _____ - ontspannen
- _____ - je wil overal de baas zijn en duldt geen tegenspraak
- _____ - je doet 't liefst alles in je eentje
- _____ - je hebt de neiging anderen te volgen
- _____ - je wil veel dingen in deze wereld beter maken

↓ ENZVOORT.

[illegible]

zelfs kun je zeggen dat er in de verwerkingsopdracht niet persé rekening is gehouden met het heterogene karakter van de groep. Het is daarom van belang dat je er nog een opdracht aan vastkoppelt waarin alle leerlingen inbreng kunnen hebben. Met de hele groep gaan we een uitgebreide lijst van karaktereigenschappen maken. Ingebrachte woorden die voor veel leerlingen onbekend zijn worden door degene die het woord inbrengt met voorbeelden geïllustreerd. De groep waarin de hierbij afgedrukte lijst tot stand kwam verzamelde er maar liefst 135! Deze lijst moet goed bewaard worden; bij het schrijven van verhalen kan ze steeds geraadpleegd worden. Een opdracht waarin ieder het geleerde uit de eerste lessen kan toepassen kan erin bestaan de leerlingen te vragen een beschrijving te geven van het karakter dat iemand moet hebben om je liefste vriend/vriendin c.q. je ergste vijand te worden.

Zelf figuren voor verhalen bedenken

Een oefening om zo uitgebreid mogelijk een per-

soon te beschrijven. De leerlingen moeten hun uitwerking in kleine groepjes (ca 5) laten circuleren zodat andere leerlingen in de gelegenheid worden gesteld om vragen te stellen over de gepresenteerde figuur. Dit is een manier om de leerlingen te dwingen niet zo snel tevreden te zijn met een resultaat. Door de antwoorden die ze op de vragen moeten bedenken en de kritiek die ze daarop weer terug kunnen verwachten, krijgen ze ideeën om hun beschrijvingen uit te breiden, te perfectioneren.

Beschrijven personen uit jeugdliteratuur

Aan het eind van de tweede klas hebben alle leerlingen van een favoriete (jeugd)roman een zeer uitvoerig verslag moeten schrijven. Bovendien moesten ze voor dit boek een aantrekkelijk omslag en een wervende covertekst maken. Deze roman gaan ze opnieuw bekijken. Centraal staat nu hoe de personen in dit boek beschreven worden. Belangrijke punten hierbij zijn onder meer:

- de constatering dat in een roman kennelijk niet alle informatie over een persoon achter elkaar genoteerd staat. Om van een paar figuren een goede beschrijving naar uiterlijk en innerlijk te kunnen maken zul je het boek weer in zijn geheel moeten lezen;
 - de constatering dat informatie over personen ook in hun handelingen ligt.
- Bij het beschrijven van een aantal romanfiguren zoals in deze opdracht, kunnen de leerlingen zeer goed gebruik maken van de met de klas opgestelde lijst van karaktereigenschappen, van de verwerkingsopdracht die ging bij de lessen over karaktereigenschappen en, last but not least, van hun woordenboek.

Compleet verhaal schrijven waarin een of meerdere personen helder worden neergezet

Bijna alle leerlingen vinden het leuk om hun verhaal in de kring voor te lezen. Bij de bespreking ervan letten we er vooral op of de auteur erin geslaagd is personen tot leven te brengen door op gevarieerde wijze informatie over hen te verschaffen. Het verhaal zelf stond ook ter discussie maar was dit keer van secundair belang. Uit deze nabespreking kwam naar voren dat iedereen veel had opgestoken van de voorafgaande lessen, maar dat het wel razend moeilijk was om dat wat je over een persoon wilde meedelen te spreiden in het verhaal. Veel leerlingen startten heel goed,

Opeens hoort ze haar naam roepen: "Hanneke wacht even op mij!" Ze kijkt om en ziet Henk achter d'r fietsen.
 "Ehhh... ddddag Henkk," stottert ze en krijgt een rode kleur.
 "Dag Hanneke, heb je lekker geslapen?" vraagt Henk en krijgt ook een rode kleur op z'n pukkelige wangen.
 "Jijjjjjja hooorr. Ennn jijjjj?"
 "O zalig. Ik ben al weer uren op, want vanmorgen ben ik in het bos de vogels gaan bestuderen. Heb je zin om morgenochtend mee te gaan?"
 "Nouuuu eh... graag." En van de zenuwen begint ze te lachen.
 "OK, dan kom ik je morgen om zes uur ophalen. Goed?"
 "Ja, dat is goed," mompelt Hanneke.
 Ondertussen zijn ze bij school aangekomen. Een paar kinderen die op het schoolplein staan, zien Henk en Hanneke aankomen. Eentje begint te zingen: "Henk is op Hanneke, Henk is op Hanneke!" En even later staat het hele schoolplein te zingen. Met een hoogrode kleur zetten Henk en Hanneke hun fietsen in de stal-ling en vluchten snel naar binnen.
 In de klas aangekomen pakt Henk Hanneke d'r hand en zegt verlegen:
 "Eh... je weet natuurlijk al lang dat ik een beetje verliefd op je ben. Mag ik je wat vragen Hanneke?"
 "Nnnnatuurlijk," stottert Hanneke.
 "Zou je met mij willen verkeren?"
 "Vvverkkkeren!!!!" roept Hanneke uit.
 "Dat vinden mijn mmmammie en ppppapie nooit goed. Maar ik zou hhet wééél willen hoor!"
 En ze wil Henk een zoen op z'n pukkelwang geven. Maar wat vervelend nu, ze heeft haar buitenboordbeugel om.
 "Nou ja, dan maar niet," denkt ze.
 Ondertussen zijn haar klasgenoten de klas binnen gekomen. En de les begint.

Tijdens de les krijgt ze een briefje toegeschoven: "Lieve Hanneke. Zou je morgenochtend je buitenboordbeugel thuis willen laten? Dan gaat het zoenen wat beter. Ik hoop dat je me niet te brutaal vindt. Groetjes en een zoen van je Henk".
 Om half vier gaat de bel. Hanneke pakt snel haar fiets en fietst in een ijltempo naar huis.
 's Avonds kan ze niet slapen, ze moet steeds aan Henk denken.
 De volgende dag komt Henk haar om zes uur ophalen. Maar hij doet heel raar en vreemd. Hij zegt niet veel tegen Hanneke terwijl hij anders nogal graag kletst. Hanneke vindt dat natuurlijk niet leuk, maar ze is te verlegen om te vragen wat er is. Opeens zegt Henk: "Hannie, ik heb nog eens goed over ons samen nagedacht. Het spijt me erg, maar het lijkt me toch beter dat we ons niet verkeren. Ik vind mezelf er nog een beetje te jong voor. Ik ben pas 18!"
 Hanneke zegt hierop: "Nnnnou jijjjjja. Pech gehad. En terwijl ze vanuit haar ooghoeken naar hem kijkt denkt ze:
 "Ach, het was toch maar een enge pukkel."

Eveline

auteur een goed stuk werk was. Leerlingen die al ruim twee jaar bij elkaar in de klas zitten en regelmatig gestimuleerd worden elkaars werk te bekijken en soms ook te beoordelen, kennen inmiddels behoorlijk goed een ieders capaciteiten. Er waren ook leerlingen die hun verhaal zelf terugtrokken. Na deze groepsbespreking worden bepaalde verhalen nog bijgesteld: sommige ingekort, andere juist uitgebreid.

Wanneer het gezamenlijke redactiewerk voltooid is, gaan groepen en individuele leerlingen aan de slag om een deel van de overige taken te vervullen. De laatste werkzaamheden: het uiteindelijke binden, gebeurt weer klassikaal.

Correctie schrijfwerk

De leerlingen vinden dat, nu de verhalen in boekvorm gaan verschijnen, ze er toch wel redelijk gaaf moeten uitzien, hetgeen nog lang niet van alle verhalen gezegd kan worden. Zoiets loopt dan verder vanzelf: leerlingen wijzen andere leerlingen aan voor zo'n taak. Ze weten heel goed

van elkaar wie de goede spellers zijn. Het is niet moeilijk om toch in de hierbij afgedrukte verhalen spelfouten aan te wijzen. Dat komt omdat wij ons met de correctie niet bemoeid hebben; het moest hun boek worden. Ook de typisten sloegen nog wel eens een verkeerde letter aan.

Illustraties

Er zijn altijd leerlingen die het leuk vinden zo'n klus voor hun rekening te nemen. De opdracht was om zodanig te illustreren dat de nieuwsgierigheid van de lezer gewekt zou worden.

Typen

Zoiets willen ze altijd allemaal wel. Een leerzame ervaring, want het bleek toch moeilijker dan dat de meesten dachten dat het zou zijn. Uiteindelijk waren er maar een paar leerlingen die er werkelijk een redelijke vaardigheid in bezaten.

Inleiding

Zo'n belangrijk iets als een inleiding schrijven

moest maar iemand doen die heel goed kon schrijven vonden we. Ook dan blijken er al snel een of twee leerlingen de aangewezen persoon. Een hele eer natuurlijk. In zo'n geval gunt een groep die eer heel gemakkelijk aan iemand, immers het wordt ook *hun* boek.

Layout en kopiëren

Het is een ontdekking voor ze dat je, wanneer je teksten in een boek wilt binden, niet zomaar de pagina's achter elkaar kunt plakken en er een kaftje om kunt doen. Het begrip katern moet nu uitgelegd worden. Het is verstandig om met de hele klas met blanco vellen papier een keer katernen te vouwen en ze vervolgens te nummeren. De leerlingen ontdekken dan dat, als je de vellen weer uit elkaar neemt, je de verhalen niet zomaar in chronologische volgorde achter elkaar op papier kunt plakken. Een groepje gaat nu een aantal katernen vouwen, nummeren, de verhalen en illustraties uitknippen en opplakken. Vier ineengevouwen bladen blijken nog goed genaaid te kunnen worden.

Nu er genummerd is kan er pas een inhoudsopgave gemaakt worden. Bij de nummering moet hier natuurlijk wel een pagina voor gereserveerd zijn. Een ander groepje kan daarna alle vellen 30 keer kopiëren. Er zijn 24 leerlingen in de groep, maar er moeten natuurlijk wat exemplaren in reserve zijn voor leerlingen die katernen verknoeien. Iedere leerling zal dus straks zijn/haar eigen boekje kunnen binden.

Boekbinden

Als alles gekopieerd is, moet er geraapt, gevouwen en genaaid worden.

Aan te raden valt om dit heel gedisciplineerd en per katern te doen, het is een ingewikkeld karwei. Als de leerlingen de katernen gebonden hebben, krijgen ze een stukje linnen om een rug te plakken en stukken karton om kaften te knippen. Voor de kaft maakt ieder een eigen ontwerp. Sommige leerlingen plastificeren de kaft ook nog, anderen vouwen er een mica hoesje om.

Aan het eind van dit artikel verwijzen we naar

WAS IK MAAR EEN JONGEN!

Wilma (oftewel Wim, want zo wil ze genoemd worden) is een meisje dat graag op een jongen wil lijken. Ze heeft heel kortgeknipt blond haar en grote bruine ogen. Op haar wipneus zitten een paar sproeten en haar kleine mond is goed gevormd. Ze draagt vaak wijde truien en daaronder meestal een strakke spijkerbroek. Aan haar voeten zitten altijd gympen, meestal Adidas. Ze is ongeveer 1.60 m. lang en ze weegt 47 kilo. Haar schoenmaat is 37 en ze is 13 jaar. Ze is nogal stevig gebouwd en in de verte lijkt ze verdraaid veel op een jongen. Wilma houdt veel van wilde of gevaarlijke spellotjes. Ze speelt meestal met jongens. Haar hobby's zijn paardrijden en motorcrossen. Ze lijkt nogal hard, maar in werkelijkheid is ze heel aardig en begrijpend. Ze kan tegen een stootje, maar houdt niet van gerodde. Verder heeft ze een heel eerlijk karakter en is standvastig. Haar geheugen is heel goed en op school kan ze goed bijbenen.

Het is woensdagmiddag. Wilma zat met een boos gezicht en opgevoelde knieën op bed. Ze mocht niet eerder haar kamer uit van haar moeder voordat ze een jurk of tenminste een nette broek aantrok. En dat was juist wat Wim niet wilde. Ze vroeg het liefst spijkerbroeken en was vastbesloten geen andere broek aan te trekken. "Verdikkie," zei Wim bij zichzelf, "papa zou er nooit zo'n drukke om maken. Nou, ik heb geen zin om de rest van de middag in mijn kamer te zitten. Ik klim gewoon uit het raam en via de regenpijp kom ik wel beneden". Even later stond ze op het dak, en voor-

zichtig liet ze zich langs de regenpijp zakken. Toen ze beneden was zette ze het op een lopen richting manege. Hijgend stopte ze na een tijdje even en achter haar klonk een stem: "Zozo, waar kom jij zo hard hollend vandaan?" Ze draaide zich om. Daar stond Eddy, een jongen uit haar klas. "Hoi Eddy," zei ze, "ik kom van huis en was op weg naar de manege." "Jaar de manege? Moet je niet krenten lopen?" vraagt Eddy verbaasd. "Wat? Oja, ik was helemaal vergeten dat komt doordat.... nou ja, laat maar. Dat hoor je nog wel een andere keer. Loop je even mee?" "Kij best," antwoordde Eddy. Samen liepen ze naar meneer Groen waar Wim haar krenten op moest halen. Omdat het nog niet zo laat was hielp Eddy haar even. Toen ze bijna klaar waren zei Wim: "Woe kijk eens, op de voorpagina staat dat aanstaande zondag een motorcrosswedstrijd gehouden wordt. Nou, ik doe beslist mee." "E! Te gek nog. Jammer dat ik niet mee kan doen. Maar ja, sinds dat gebroken been wil mijn moeder het beslist niet. Maar ik kom wel kijken hoor!" zei Eddy. "Aardig van je," antwoordde Wim. "Zeg, het is al laat. Ik ga naar huis. Doe!" "Doe!" Fluitend en met haar handen in haar zakken liep Wim naar huis.

Bij haar huis keek ze door het raam en ze zag haar vader en moeder staan bokvuchten. "Is het weer zo ver," dacht Wim, "het gaat vast weer om mij. Dat is altijd zo geweest. Mama wil een dame van me maken en papa juist niet. Nou, ja, ik zal maar aanbellen." "Ring ring!!" Even later vloog de deur open. "Zo ben je daar eindelijk!" Kwaad stond haar moeder voor de deur. "Laat haar toch! klonk de stem van Wims vader."

"Oke,oke maar praat jij straks met haar" antwoordde Wims moeder met een geïrriteerde stem. Ondertussen was Wim naar boven geslopen. In gedachten zat ze op haar bed. Beneden werd met een klap de voordeur dichtgesmeten en door het raam zag ze haar moeder weglopen. Even later ging haar kamerdeur open en haar vader kwam binnen. Hij streek zuchtend over zijn haar en zei: "Je moeder is even afkoelen maar ze komt straks weer terug. Doe me straks een plezier en wees aardig tegen haar. Wil je?"

"Ja pap" antwoordde Wim en ze liep met hem weer naar beneden.

Pas 's avonds na het eten kwam haar moeder thuis. Ze zag er heel rustig uit en ze zei meteen: "Laten we het maar vergeten. Ik zie nu wel in dat ik je teveel betutteld heb Wim".

Wims hart nam een sprongetje, want het was de eerste keer dat haar moeder haar Wim noemde in plaats van Wilma.

Ze zag haar kans schoon en vroeg meteen: "Aanstaande zondag wordt er een crosswedstrijd voor mijn leeftijd gehouden. Mag ik meedoen?"

"Van mij wel" zei haar vader.

Maar wat geïrriteerd zei haar moeder: "Nou, vooruit dan maar, maar je past goed op en..."

"Ja ja, doe ik" zei Wim snel en ze vloog haar moeder om de hals.

Even later belde ze de organisatie van de wedstrijd om zich in te laten schrijven.

Het was zondagmiddag 2 uur. Wim zat op haar motor die ze geleend had van haar neef, wat ze wel vaker deed. Nog eventjes en dan gingen alle motors van start.

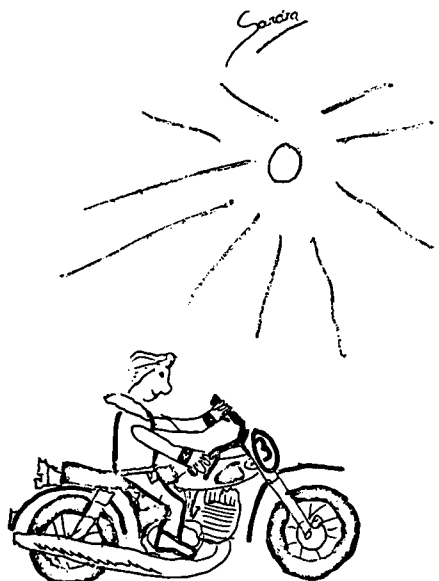
Ze keek naar de kant en zag haar vader, warenpel haar moeder, Eddy en nog een paar kinderen uit haar klas staan.

Eddy riep wat: "Wim gaat het hem maken!!"

Het startschot klonk, en alle motors stoven weg. De eerste 5 rondes lag ze op de derde plaats. Maar in de laatste ronde haalde ze een

jongen voor haar in. Zo werd ze tweede, bovendien kreeg ze nog een extra prijs omdat ze het enige meisje was dat meedeed.

Nawoord: Als we een kijkje in de toekomst nemen, zien we dat Wim eigenaresse wordt van een manège.

drie handzame boekjes over boekbinden.

Voorlezen uit eigen werk

Het eindresultaat was zo echt geworden dat we het graag wilden laten zien aan andere leerlingen en aan de ouders. Besloten werd om uit de verhalen voor te lezen in de tweede klas en om leerlingen die dat wilden op de eerstvolgende ouderavond verslag te laten uitbrengen van onze werkzaamheden. Ook daar zou dan uit eigen werk voorgelezen kunnen worden.

Het is beslist aan te raden om dit te doen. Vooral het gezamenlijk met ouders en leerlingen bespreken van de lessenseries en het voorlezen door de leerlingen op zo'n ouderavond is een succes.

Nog wat suggesties

— Parallel lopend aan de tweede lessenserie zou je lessen kunnen geven over de ontwikkeling van het schrift, de groeiende behoefte in de loop der geschiedenis aan communicatie, de ontwikkelingen na de uitvinding van de boekdrukkunst. De

volgende onderwerpen zou je dan aan de orde moeten stellen: inscripties in rotswanden, kleitegels, spijkerschrift, papyrusrollen, perkament, lompenpapier (Middeleeuwen: kopiïsten, fraai geïllustreerde handschriften), blokdruk, letterzetten met de hand, zetmachine, druktechnieken, boekbinden. Daarenboven zou je aandacht kunnen schenken aan zaken als lay-out, bladspiegel, lettertype, gebruik van kleur, illustraties, uitgeverijen, boekwinkels.

— Prachtig is het natuurlijk als je in staat zou blijken de bovenstaande suggestie uit te denken en uit te werken samen met collega's (te denken valt aan geschiedenis, tekenen, handvaardigheid) en wellicht ook samen met wat leerlingen.

— Misschien is het mogelijk om met de leerlingen een kijkje te gaan nemen op een drukkerij. Als je over zoiets ruim van tevoren afspraken maakt, lukt dat vaak wel.

— Het is van belang dat er gedurende deze lessen steeds een soort handbibliotheekje over alles wat met dit onderwerp te maken heeft, bij de hand is.

Nanette

Nanette een lief klein verlegen meisje dat samen met haar ouders en haar invaliden broertje op een afgelegen boerderij woont was aan het wandelen.

Ze luisterde haar de fluitehde vogels en andere geluiden om haar heen, ze voelde zich alleen maar dat vond ze op dit moment niet erg.

Ze dacht aan de kinderen die nu op school zaten ze vond het jammer dat zij daar niet heen kon haar ouders hadden niet zoveel geld.

Dit gezin leefde van het kleine beetje geld dat vader verdiende met het vlechte van mandjes.

Nanette zelf moest op de markt gaan staan om geld te bedelen ze moest dat doen van haar moeder en dan wel met haar broertje want die was zielig en zat in een rolstoel.

Nanette moest dan naast haar broertje gaan staan en dan kon ze nog wat extras verdienen want zij was ook heel zielig maar o zo knap en teder.

Haar gezichtje was gaaf ze had grote blauwe ogen met daaraan lange donkere wimpers. Op haar hoofd had ze een kapje dat onder haar kin zat vastgebonden met een grote blauwe strik.

Ze had lang blond haar met twee grote vlechten erin die ongeveer tot op de helft van haar rug hingen in deze vlechten had ze altijd twee blauwe strikjes.

Haar oren waren nooit gezien want deze zaten altijd verborgen onder haar kapje. Ze had een smal klein wipneusje met sproetjes erop dat erg leuk stond.

Ze had kleine rode bolle wangetjes dat kwam omdat ze vaak in de buitenlucht was. Ze had een goed gevormde mond met daarin mooie helder witte tanden dezelfde die grote mensen ook hadden want ze was tanslotten al elf jaar en dat is al een hele leeftijd.

Haar mond ging op en neer; dat kwam omdat ze een kauwgompje in haar mond had dat ze net van een aardige oude vrouw had gekregen.

Aan haar kinderlijk gevormde lijf had ze een holy hoby jurkje met daar om heen een schortje en over haar schouder hing een sjaaltje.

Aan haar voeten had ze een paar geiten wollen sokken met klompen.

Nanette wou dat ze net zo kon zijn als alle andere kinderen, en dat haar broertje weer kon lopen, want hij werd vaak uitgelachen en gepest.

Nanette kwam thuis, ze schrok.

Haar broertje probeerde te lopen hij hield zich vast aan de tafel.

"Waar is mama" riep ze.

"Die is naar het dorp boodschappen doen".

Haar broertje Sidney viel.

Nanette probeerde hem op te helpen en met veel moeite kwam hij weer in zijn stoeltje.

Sidney probeerde het weer.

Nanetten hield hem vast.

De deur ging open en ze hoorde de schreeuwende man en stem van haar moeder "wat doen jullie nou weer, zet die jongen terug in zijn stoel, moet zij zijn behen ook nog breken?"

Nanette had van schrik de hand van Sidney los gelaten en stond met grote ogen te kijken hoe Sidney zelf en helemaal zonder zich vast te houden naar zijn stoel liep.

Nanettes moeder stond ook met verbazing te kijken riep "Hij kan het Nanette hij doet het!" Nanette en haar moeder liepen naar elkaar toe en omhelsde elkaar.

Sidney stond op en kwam erbij staan. Dit was nou waar ze het meest blij mee zouden kunnen zijn, dat ze een normaal gezond familie lid erbij hadden.

Bianca Blokema..

Noot

- * Een aantal ideeën zijn afkomstig van Annelies Bakker en Guus Coene, docenten aan de Open School Bijlmer.

Literatuur over boekbinden

Frigge, K. *Zelf boekbinden* De Bilt, Cantecler, 1971
 Watson, A. *Boekbinden* Amsterdam, B. Bakker, 1977
 Riberholt, K. & A. Drästrup *Boekbinden thuis* Naarden, Strengholt's Boeken, 1981